

تأثیر طراحی کالبدی شهرک مسکونی بر ارتقاء رفتار اجتماعی شهروندان نمونه موردی: مسکن مهر مهرگان مشهد

دکتر الهام سرکرده ای: استادیار دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی شاهرود، ایران
sarkardehee@gmail.com

اعظم روحانی چیتگر: دانشجو کارشناسی ارشد معماری، دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی شاهرود، ایران

فاطمه شادی: دانشجو کارشناسی ارشد معماری، دانشکده مهندسی معماری و شهرسازی، دانشگاه صنعتی شاهرود، ایران

چکیده

در این مقاله ضمن بررسی تأثیر محیط کالبدی بر رفتار انسان‌ها، به تبیین نقش آن در فضای شهری و ارائه راهکارهایی در جهت ارتقاء کیفیت زندگی در شهرک مسکونی پرداخته شد. هدف اصلی این پژوهش، تأثیر ابعاد کالبدی - محیطی بر میزان رضایتمندی ساکنین "مجموعه مسکونی مهرگان مشهد"، شناسایی نقاط قوت و ضعف عناصر تشکیل‌دهنده شهرسازی بر رفتار مخاطبش می‌باشد. روش پژوهش: بعد از مرور متون نظری و تجارب عملی مرتبط، شاخص‌های موردبررسی در ابعاد کالبدی- محیطی کیفیت زندگی، شناسایی و به روش توصیفی- تحلیلی مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند. جمع‌آوری داده‌ها از طریق ابزار پرسشنامه (نمونه‌گیری تصادفی در بین ساکنین شهرک مهرگان) صورت گرفته است. یافته‌ها نشان داد: ۵۰٪ ساکنین از وضعیت فضای سبز موجود در شهرک مهرگان رضایت ندارند، همچنین حس تعلق به مکان در ۴۰٪ افراد وجود ندارد؛ از مهم‌ترین دلایل عدم احساس تعلق به محیط: ۴۷٪، عدم امکانات و ۵۳٪ دوری از شهر است. از راهکارهای پژوهش جهت افزایش حس تعلق به مکان: ایجاد فضاهای عمومی شهری با قابلیت افزایش مشارکت و تعاملات اجتماعی، توجه به کیفیت مبلمان شهری، برپایی مراسم و رویدادهای محله‌ای، ارتقا کیفی فضای باز شهری و احداث پیاده راه در مجاورت کاربری‌های عمومی است؛ به‌منظور نفوذپذیری بهتر ساکنین، تعریض پیاده‌روهای فعلی و تعریف مسیر مخصوص تردد دوچرخه در بخش‌های مختلف شهرک مهرگان، پیشنهاد می‌شود.

کلید واژگان: حس تعلق به مکان، محیط کالبدی شهر، تعاملات اجتماعی، ارتقاء رفتار شهروندان

۱. مقدمه

شهر و فضاهای عمومی آن، نقش مهمی در کیفیت زندگی شهروندان از طریق تأثیر بر سلامت جسمانی و روانی آن‌ها دارد. بسیاری از طراحان شهری بر این باورند که منظر شهری یکی از عناصر اصلی شهر محسوب می‌شود، چراکه در عین زیباسازی شهر می‌تواند در پاسخگویی به بسیاری از نیازهای بشر نیز راهگشا باشد (قره بگلو، نژادابراهیمی، & جاویدمهر، ۱۳۹۴). برنامه‌ریزان و طراحان شهری امروزه توجه ویژه‌ای به شناخت روانشناسانه رفتارهای انسان دارند، زیرا این‌گونه رفتارها با محیط کالبدی ارتباط تنگاتنگی دارد. آنچه روان‌شناسی محیطی را از سایر شاخه‌های روان‌شناسی مجزا می‌سازد همانا بررسی ارتباط رفتارهای متکی بر روان انسان و محیطی کالبدی است (مطلبی، ۱۳۸۰).

ظرفیت پاسخ‌دهی معماری متأثر از شاخصه‌های طراحی تأثیر مسقیمی بر حس منتقل‌شده از منظر شهر به کاربران و سطح رضایتمندی آنان از حضور در آن خواهد داشت (قره بگلو، نژادابراهیمی، & جاویدمهر، ۱۳۹۴)؛ (لذا) معنای یک محیط حاصل تعامل بین پتانسیل‌های آن محیط و نیازهای فردی و جمعی استفاده‌کنندگان آن است. یکی از مسائل شهرک‌های مسکن مهر، بحث رضایت ساکنان در این‌گونه مجموعه‌ها است. کیفیت زندگی در هر جامعه‌ای برآیند رضایت یا عدم رضایت ساکنان آن جامعه است. تأثیر این دو مؤلفه بر روی هم موجب بروز رفتارهای متفاوت ساکنان هریک از جوامع شده است (محمدنیا، ۱۳۹۲). فعالیت‌های انسانی یا به عبارت بهتر الگوهای رفتاری بیش از آنکه تحت تأثیر عوامل محیطی باشند، از عوامل فرهنگی تأثیر می‌پذیرند، اما نمی‌توان تأثیر عوامل محیطی را بر آن‌ها در فضای شهری انکار کرد و این نکته از نظر طراحی شهری اهمیت بسیار زیادی دارد، زیرا با استفاده از طراحی می‌توان بر فعالیت‌ها تأثیر گذاشت و فضاهای شهری را به‌گونه‌ای شکل داد که ضمن ایجاد زمینه بروز الگوهای رفتاری مناسب، مانع از انجام دادن رفتارهای نامطلوب از سوی شهروندان شوند (رام & فرخی، ۱۳۹۲). ابعاد کالبدی یک شهر را می‌توان به‌عنوان یکی از ابعاد مهمی که هم‌روزه ساکنان یک شهر با آن در ارتباط هستند شناسایی کرده و در نتیجه شهرک مسکونی جدید، به‌عنوان شهرهایی از پیش برنامه‌ریزی‌شده، باید توانایی ترسیم هویت و رضایت متمایز خود از طریق طراحی عناصر کالبدی‌شان را داشته باشند. به‌رحال رضایت ایجاد شده، برای یک شهر جدید در جنبه‌های خاص به وجود آمده، امکان دارد با آنچه توسط ساکنان آن درک شده متفاوت باشد (DAS, 2008).

۲. طرح مسئله

توجه به نیازهای ساکنان در شهرهای جدید و برنامه‌ریزی بر مبنای ارتقاء کیفیت زندگی، زمینه‌های توسعه شهری را فراهم آورده و احساس رضایتمندی ساکنین از زندگی در شهر جدید را افزایش می‌دهد؛ این امر به تمایل ماندگاری آن‌ها منجر شده و به تحقق اهداف ایجاد این شهرها می‌انجامد. با توجه به اینکه در یک شهر، پدیده‌ای که همواره دغدغه آفرین است، رفتار انسان می‌باشد و با توجه به اینکه این رفتار با رضایت آن‌ها از محیطی که در آن زندگی می‌کنند ارتباط دوسویه دارد؛ در نتیجه، مجموعه‌ای که فاقد کیفیت مناسب برای زندگی باشد، از خصیصه‌های شهری فاصله دارد و ساکنان آن به‌منزله میهمانانی تلقی می‌شوند که احساس خاصی به آن نداشته و یا احساس منفی به آن دارند و تمایلی به حل مسائل آن نشان نمی‌دهند (محمدنیا، ۱۳۹۲).

مطالعات بسیاری، تأثیرات مخرب شهرنشینی بر روی رفتار انسانی را نشان می‌دهد. در محیط شهری، افراد پیوسته با محیط کالبدی خود در ارتباط هستند؛ بنابراین لازم است کیفیت محیط زندگی نیز بر آورنده تقاضاهای متنوعی که از محیط کالبدی می‌رود و انواع توجهاتی که به آن مبذول می‌شود، باشد (گلکار، ۱۳۷۹). الگوهای رفتار انسان نیز در شرایط مختلف زندگی تغییر می‌کند. بر این اساس، بحث اصلی که محرک پژوهش کنونی است به میزان تأثیرگذاری محیط کالبدی بر رفتار انسان‌ها بر اساس سنجش کیفیت زندگی "نمونه موردی شهرک مهرگان" می‌پردازد.

۱-۲- اهمیت و ضرورت تحقیق

طرح مسکن مهر، طرحی است که در سال ۱۳۸۶ با اهداف ایجاد تعادل میان عرضه و تقاضای مسکن با حذف قیمت زمین، برای تأمین مسکن اقشار کم‌درآمد و بی‌بضاعت و برقراری عدالت در دسترسی به مسکن مناسب و به تبع آن کاهش فقر و تأمین مسکن جوانان مطرح گردید (محمدی دوست، خانی زاده، & نمازیان، ۱۳۹۷). علی‌رغم اینکه ایده‌ی ساخت و اجرای مسکن مهر بسیار غنی و متناسب با شرایط کشور شکل گرفته بود ولی در مراحل برنامه‌ریزی‌های شهرسازی، اقتصادی و همچنین طراحی معماری و ساخت با چالش‌ها و ضعف‌های بسیار گسترده‌ای همراه شد که آن را از مسیر اصلی خویش منحرف ساخت. شهرک‌های مسکن مهر در ایران، باهدف تأمین مسکن ارزان‌قیمت برای قشر ضعیف جامعه احداث شده‌اند. آثار عدم رضایت ساکنان از محیط زندگی‌شان عواقب ناخواسته‌ای را بر پیکر حیاتی شهروندان وارد می‌سازد که نمود آن را بر رفتار انسان‌ها می‌توان دید (اعتماد، ۱۳۷۶). چارچوب میزان رضایتمندی از کیفیت زندگی بیانگر میزان رفاه موردنظر انسان‌هاست و کلید درک مفهوم آن شناخت انتظارات یک فرد از زندگی و کیفیت آن می‌باشد. با توجه به اینکه در یک شهر سطوح مختلفی، رفتار انسان‌ها را تحت تأثیر قرار می‌دهد و همچنین رفتار آن‌ها توسط نوع محیطی که برای مدتی طولانی در آن زندگی می‌کنند شکل می‌گیرد. در این مقاله بر آن شدیم که میزان تأثیرگذاری سطوح کالبدی بر رفتار انسان‌ها را در راستای سنجش کیفیت زندگی با توجه به رضایت یا عدم رضایت آن‌ها از زندگی موردبررسی قرار داده و به ارائه راهکارهایی در جهت ارتقاء کیفیت زندگی آن‌ها بپردازیم.

۱-۱-۲- پیشینه تحقیق

با توجه به شروع نه‌چندان طولانی مسکن مهر هنوز تحقیقات و پژوهش‌های گسترده‌ای به‌خصوص در شهرهای کوچک و متوسط در این زمینه صورت نگرفته و همین امر بر اهمیت هرچه بیشتر این پژوهش افزوده است، برخی نتایج به‌دست‌آمده از تحقیقات صورت گرفته در این زمینه، به شرح "جدول ۱" است:

جدول ۱: بررسی پژوهش‌های پیشین در حوزه ی مسکن مهر

پژوهشگران	سال	دستاورد پژوهش
رضایی و کمائی زاده	۱۳۸۵	ارتقای کیفیت تسهیلات مجتمع و استقرار وسایل تفریحی و ورزشی ویژه کودکان، باید در سایت مسکن مهر مورد توجه قرار گیرند.
قنبری	۱۳۸۳	نقش بحث اقتصادی و تملک زمین در مکان‌گزینی طرح مسکن مهر شهر تبریز، بیشترین نقش را ایفا کرده است و می‌بایست در حریم شهرستان اجرا می‌شد تا دسترسی مناسب به خدمات شهر امکان‌پذیر می‌نمود.
فیروزی، نعمتی و داری پور	۱۳۸۳	میزان رضایتمندی در میان ساکنین مجموعه در سطحی متوسط به پایین و ضعیف می‌باشد؛ اجبار در سکونت در طرح مسکن مهر به سبب سطح درآمد پایین آن‌ها و نادیده گرفتن نیازهای سکونتی است

۶۹۱	در طرح مسکن مهر تنها به مسئله تأمین سرپناه توجه شده و از سایر موارد مؤثر در زندگی اجتماعی افراد چشم‌پوشی شده است	زوارکی و یوسفی فرد
۱۳۹۱	بین رضایتمندی، تعلق مکانی، اعتماد اجتماعی، مشارکت اجتماعی و پایداری اجتماعی در مسکن مهر رابطه معناداری وجود دارد	محمدی دوست، خانی زاده و نمازیان
۷۵۱	از نظر ساکنین، مجموعه‌ی مسکونی محصور نسبت به غیر محصور، مطلوب‌تر است	ضرغامی و قنبران و وقار
۷۵۱	فضاها عاری از توجه به ابعاد کیفی فضا نظیر دید و منظر، ایجاد روابط اجتماعی، هویت پذیری و تولید خاطره جمعی هستند و شاخصه تأثیرگذار عینی و ذهنی و اجتماعی-کالبدی در آن لحاظ نشده است	ناصری

(منبع: نگارندگان)

۲-۲- روش تحقیق

در این پژوهش، در ابتدا متون نظری و تجارب مرتبط مورد مطالعه قرار گرفت؛ شاخص‌های مهم در ابعاد کالبدی- محیطی کیفیت زندگی، شناسایی و دسته‌بندی شد و به روش توصیفی- تحلیلی مورد ارزیابی قرار گرفت. بخشی از داده‌های پژوهش به روش میدانی انجام شد که ابزار جمع‌آوری داده‌ها، پرسشنامه است. پخش و گردآوری پرسشنامه بر اساس نمونه‌گیری تصادفی در بین ساکنین صورت گرفته است. ارزیابی ابعاد کالبدی و سنجش میزان انطباق آن با معیارهای کیفیت زندگی و همچنین میزان تأثیر این ابعاد بر رفتار انسان‌ها، با توجه به تجزیه و تحلیل ۷ شاخص: کیفیت مسکن، امنیت، حمل و نقل، حس تعلق، خدمات شهری، کیفیت محیط زیست و خدمات رفاهی (با حجم نمونه ۷۰) انجام شد. برای تجزیه و تحلیل داده‌های حاصل از پرسشنامه از نرم‌افزار اکسل استفاده شده است.

۲. مبانی نظری

تمرکز شهرسازی بر تأمین نیازهای کمی باعث شده است که شهرها اغلب در تضاد با معیارهای زیست‌محیطی حرکت نموده و نقش انسان و روانشناسی محیط دیده نشود. روانشناسی محیطی مطالعه پیچیده بین مردم و محیط اطرافشان است. تأثیری که محیط بر انسان می‌گذارد در اثر نحوه و کیفیت ادراک آدمی از محیط پیرامونش شکل می‌گیرد. ادراک محیط بر اساس دانش و اطلاعاتی که انسان نسبت به اشکال، کالبد فضاها، عملکرد و معنای ظاهری و باطنی آن‌ها دارد، یکی از اولین نتایج مرتب بر تماس انسان با محیط می‌باشد (مدنی پور، ۱۳۸۴). توجه به روانشناسی محیط و ایجاد شهرهای سالم، حافظ سلامتی ساکنین بوده و ملزم به تعیین شرایط مناسب برای فعالیت هستند.

۱-۳- روانشناسی محیط

انسان با توجه به نیازها، ارزش‌ها و هدف‌های خود محیط را دگرگون می‌کند و به‌طور متقابلی تحت تأثیر محیط دگرگون شده قرار می‌گیرد. محیط کالبدی، محیطی مصنوع است که انسان به‌صورت مستقیم می‌تواند در آن دخل و تصرف داشته باشد. برخی این‌گونه دگرگونی سریع محیط کالبدی را مخرب و موجب اخلاص در نظام اکولوژیک «انسان محیط» می‌دانند و بر این نکته تأکید دارند که هر نوع دگرگونی اساسی و عمیق در محیط کالبدی، باید با توجه به تأثیر بلندمدت آن بر انسان و با پیش‌بینی نتایج مثبت و منفی آن بر رفتار انسان انجام گیرد (محمدنیا، ۱۳۹۲).

۲-۳- روان‌شناسی محیطی در ارتباط با محیط کالبدی

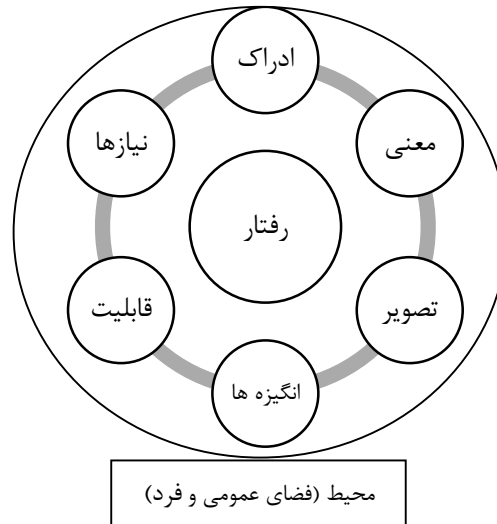
مفاهیمی که در روان‌شناسی محیطی در ارتباط با محیط کالبدی باید مورد توجه قرار گیرد عبارت است از: ادراک و شناخت محیطی از قرارگاه‌های رفتاری، چگونگی ارتباط محیط و رفتار مردم و بهره‌گیری از این داده‌ها در ساخت تئوری‌های طراحی (مطلبی، ۱۳۸۰). به عقیده‌ی دوهل و سانچز بین برنامه‌ریزی و سلامت (روانی و فیزیکی) انسان رابطه‌ی تاریخی وجود دارد (Duhl & Sanchez, 1999). حوزه نفوذ برنامه‌ریزان شهری شامل عرصه‌های اجتماعی، کالبدی و اقتصادی است، بنابراین آن‌ها نقش مهمی در حل و فصل مشکلات و تأمین شرایط مناسب در شهرها به عهده دارند تا بتوانند بهداشت (روانی و فیزیکی) و سلامت و کیفیت بالای زندگی را فراهم سازند. برنامه‌ریزی شهری درباره توسعه، نوع کاربری زمین و ساخت‌وساز در شهرها تصمیم‌گیری می‌کند و خطی مشی آن به‌طور قابل توجهی سلامت انسان را تحت تأثیر قرار می‌دهد. در تمام کشورهای پیشرفته برای حفظ و تأمین منافع عموم مردم در تصمیم‌گیری‌ها بشمار می‌رود (Barton & Tsourou, 2000). روان‌شناسی محیطی نظریه‌های گوناگون را در ارتباط با تأثیر محیط کالبدی بر انسان و چگونگی ارتباط و تعامل بین محیط کالبدی و تجربه انسان از آن را خلق کرده و سؤالات مناسب را در این ارتباط مطرح ساخته است تا قادر باشد پژوهش‌های تجربی متناسب با آن تئوری‌ها را به اجرا گذارد. لذا روان‌شناسی محیطی در حقیقت در جهت خلق تئوری‌های تجربی است که حاصل مشاهدات رفتارهای انسان در محیط روزمره و بوم آور است آن‌هم به‌گونه‌ای که این تئوری‌ها بتوانند مورد استفاده طراحان و برنامه‌ریزان قرار گیرند (محمدنیا، ۱۳۹۲).

۲-۳- محیط کالبدی و رفتار انسان

در مورد رابطه محیط و رفتار، چهار موضع‌گیری نظری قابل تشخیص است: رویکرد اختیاری، رویکرد امکان‌گرا، رویکرد احتمال‌گرا و رویکرد جبری، رویکرد اختیاری معتقد است که محیط هیچ اثری بر رفتار انسان ندارد. با توجه به اینکه برای رفتار انسان محدودیت‌های جدی مثل بعضی از ویژگی‌های زیست‌شناختی وجود دارد، رویکرد اختیاری غیرقابل دفاع است. امکان‌گرایان محیط را تأمین‌کننده رفتار انسان و کمی بیش‌تر از آن می‌دانند، این رویکرد محیط را شامل مجموعه‌ای از فرصت‌های رفتاری می‌داند که بر طبق آن ممکن است عملی رخ داده و یا رخ نداده باشد. تحلیل رفتارهای انسان نشان می‌دهد که مردم به‌اندازه‌ای که امکان‌گرایان فرض می‌کنند، در رفتار خود آزادی عمل ندارند بر اساس اعتقاد به جبرگرایی، وقتی که مردم آزادانه عمل می‌کنند در واقع تحت کنترل محیط هستند. جبرگرایی محیط که شاخه‌ای از نظریه تکامل می‌باشد، محیط را تعیین‌کننده اصلی رفتار انسان می‌داند (van, 2003).

از سوی دیگر یافته‌های اخیر در علم روانشناسی محیطی در دوشاخه‌ی علوم رفتار محیطی و علوم ادراک و شناخت محیط، نشان می‌دهد، پاسخگویی به نیازهای انسان از جمله نیاز به خلوت، کسب آرامش، تنش‌زدایی و افزایش میزان بهداشت روان به‌صورت فردی و جمعی مؤثر است و حضور مناسب طبیعت در محیط کالبدی

زندگی میزان بسیاری از بیماری‌های روانی، جسمی و اجتماعی در جوامع را کاهش می‌دهد. مفهوم روانشناسی محیطی شاید بتواند در فهم بهتر این موضوع یاری‌دهنده باشد. روانشناسی محیطی را می‌توان روانشناسی انسان و محیط پیرامونش دانست (غلامی پور & صالحی پور، ۱۳۹۵). الگوهای رفتاری در فضای شهری: طراحی شهری هنر آفرینش مکان‌ها برای مردم است و کارکرد مکان‌ها و مباحثی از قبیل رفتار، ایمنی و امنیت جامعه محلی را دربر می‌گیرد. فضاهای شهری در عین داشتن ارزش‌های اجتماعی و فرهنگی جامعه، ظرف فعالیت‌های شهری و ضرورت‌های مترتب بر آن نیز محسوب می‌شود (سلیمانی، ۱۳۹۶). رفتار ما برآیندی از نیازها، انگیزه‌ها، قابلیت محیط، ادراک، تصویر ذهنی و درنهایت معنی‌ای است که از محیط برای خودساخته‌ایم (نمودار ۱) (لطیفی & سجاد زاده، ۱۳۹۴).

نمودار ۱: عوامل تشکیل دهنده‌ی رابطه‌ی فرد و محیط (منبع: نگارندگان)

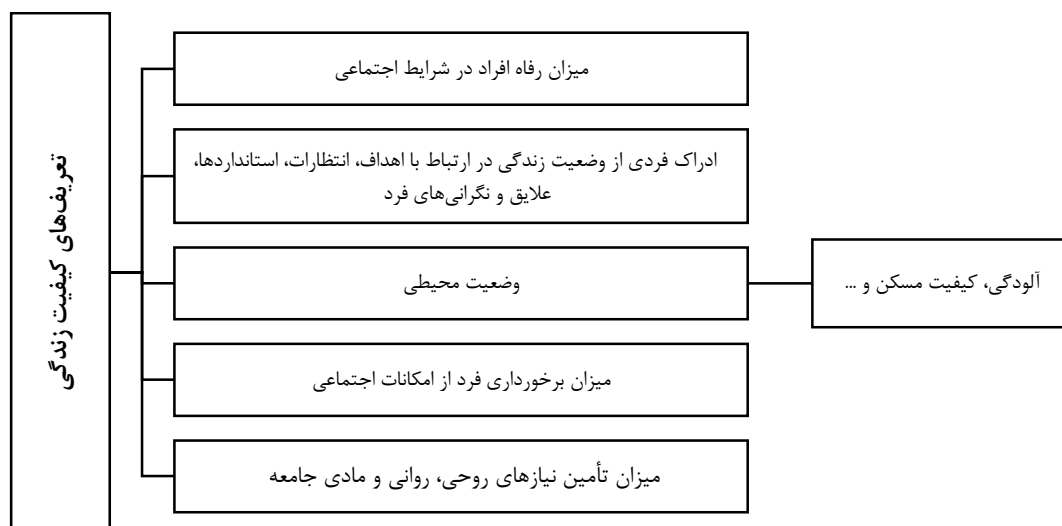
۲-۱-۴-۳- کیفیت زندگی

تعریف کیفیت زندگی برحسب هدفی که موردنظر است دارای ویژگی‌های متفاوتی است. از این‌رو تعاریف متعددی از کیفیت زندگی وجود دارد (شکل ۲). تعاریف مختلف را می‌توان موارد زیر دانست:

نخست: تعریف کیفیت زندگی به شرایط اجتماعی، اقتصادی و کالبدی- محیطی بستگی دارد، بدین معنا که با توجه به شرایط اجتماعی، اقتصادی و کالبدی - محیطی مختلف، تأثیرات متفاوتی را موجب می‌شود.

دوم: بررسی کیفیت زندگی در مقیاس‌های مختلف جغرافیایی، تعاریف گوناگونی از کیفیت زندگی ارائه می‌دهد.

سوم: تعریف انگاشت کیفیت زندگی از زمان و مکان به شدت تأثیر می‌پذیرد (DAS, 2008).

شکل ۲: تعریف‌های کیفیت زندگی (منبع: نگارندگان)

برنامه‌ریزی مسکن اقشار کم درآمد زمانی می‌تواند در راستای ارتقای کیفیت و رضایتمندی سکونتی در این نواحی باشد که کلیه ابعاد رضایتمندی سکونت را همزمان مورد توجه قرار دهد. رضایتمندی سکونتی متأثر از شرایط عینی (ابعاد کالبدی، اجتماعی و خدماتی) و بعد ذهنی (شخصی) است. به بیان دیگر ابعاد عینی و قضاوت‌های شخصی درنهایت منجر به رضایتمندی سکونت خواهد شد (آجیلیان ممتاز، رفیعیان، & آقاصفیری، ۱۳۹۵).

۱-۴-۳- افزایش کیفیت زندگی در شهر با ایجاد پیاده راه، افزایش تعاملات اجتماعی

مفهوم پیاده مداری که امروزه به یکی از اساسی‌ترین دغدغه‌ها و مباحث شهری تبدیل شده است، توجه به موضوع "حرکت پیاده" همواره با نیازها و خواسته‌های انسان درمی‌آمیزد و می‌تواند از پراهمیت‌ترین و ضروری‌ترین موارد در حقوق طبیعی استفاده‌کنندگان از فضای شهر تلقی شود. (ذوقدار & ناظمی، ۱۳۹۸).

در مهر و موم‌های اخیر پیاده‌مداری و افزایش قابلیت پیاده‌ها با توجه به مفهوم شهر پایدار از طرف بسیاری از برنامه ریزان شهری به‌عنوان یک فرم پایدار از شهر مورد پذیرش قرار گرفته است. پیاده راه، حرکت عابر پیاده را در فضاهای شهری تسهیل نموده و موجب می‌شوند عابر پیاده در فضایی امن و به‌دور از خودروها حضور یابد و موجبات ارتقا تعاملات اجتماعی در فضاهای شهری فراهم شود (ثقفی اصل، ۱۳۸۷).

۳-۴-۲: افزایش کیفیت زندگی شهری کودکان

برای داشتن حضور معنادار در محیط و درک و شناخت بهتر آن، نتیجه بررسی‌ها نشان می‌دهد که تناسب با توانایی‌ها و رعایت مقیاس انسانی در ارتباط با کودکان، عامل تأثیرگذاری در درک خوانایی و وضوح محیط برای آنان می‌باشد. تفکیک مناسب فضای مخصوص کودکان، به شیوه‌ای که مزاحمتی برای دیگر ساکنین نداشته و مانعی برای فعالیت آزادانه و تعامل آن‌ها با محیط نباشد، عامل دیگری است که موجب رضایتمندی کودکان از فضای باز شده و به‌واسطه فعالیت‌ها و رفتارهای مشارکتی با گروه همسالان، منجر به احساس نشاط آنان می‌شود (شاهرودی کلور، ۱۳۹۸).

۳-۵. مسکن مهر

از جمله اهداف اصلی شکل‌گیری مسکن مهر تمرکززدایی شهرهای بزرگ، توجه به نیازها و سرعت افزایش جمعیت و مسکن و توجه به قشر کم‌درآمد جامعه است. لازم به ذکر است که از دیدگاه کارشناسان مختلف این طرح دارای مزایا و معایب بسیاری است که در "جدول ۲" مزایا و معایب اصلی آن بیان شده است (حبیبی، ۱۳۸۹). پژوهش نوری و اسدپور نشان داد: نبود دسترسی مطلوب به خدمات رفاهی پایه (آموزشی، مذهبی، امنیتی) و مراکز عمده فعالیت، عدم مطلوبیتی وضعیت پیاده‌مداری (وضعیت معابر) و اختلاط کاربری، فقدان مراقبت و نگهداری از فضای داخلی مجتمع، فقدان فضای گذران اوقات فراغت از مهم‌ترین عوامل ناراضی‌تری در مجتمع مسکن مهر است (نوری & اسدپور، ۱۳۹۵).

جدول ۲: مزایا و معایب طرح مسکن مهر

مزایای طرح مسکن مهر	معایب و آسیب‌شناسی طرح مسکن مهر
-ارزان‌سازی در عین رعایت استانداردهای لازم -ساخت مسکن در شمار بالا و پایین آمدن سهم هزینه‌های ثابت در هر متر (هزینه نظارت، نیروی انسانی و ...) -افزایش امید به خانه‌دار شدن در اقشار کم‌درآمد جامعه -امتیاز استفاده از تسهیلات ارزان‌قیمت و جلوگیری از بورس‌بازی زمین	-مشکلات مربوط به مکان‌یابی و آماده‌سازی -مشکلات فرهنگی در شهرهای کوچک -مشکلات حوزه مدیریتی -برنامه‌ریزی در شهرهای جدید -در نظر نگرفتن شرایط فرهنگی (تیپ‌های مختلف مسکن) -کمبود زیرساخت‌ها و خدمات شهری

(حبیبی، ۱۳۸۹)

مفهوم مسکن علاوه بر مکان فیزیکی، کل محیط مسکونی که شامل تمامی خدمات و تسهیلات ضروری مورد نیاز برای به زیستن خانواده، آموزش و بهداشت سایر پارامترهای فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی افراد است را در برمی‌گیرد؛ به‌عبارت‌دیگر مسکن چیزی بیش از یک سرپناه صرفاً فیزیکی است و تمامی خدمات و تسهیلات عمومی لازم برای به زیستن انسان را شامل می‌شود؛ اما آنچه امروزه تحت عنوان «مسکن مهر» شاهد اجرای آن در سطح کشور می‌باشیم صرفاً به جنبه کالبدی مسکن تأکید دارد؛ و هدف اصلی آن اسکان قشر کم‌درآمد جامعه می‌باشد. این طرح، عنصر سازنده و عامل پویایی شهر یعنی «انسان» را نادیده می‌گیرد و فقط تلاش در جهت اسکان آن دارد (ناظمی & درودی، ۱۳۹۲).

۳-۶-۱- معرفی نمونه موردی "شهرک مهر مهرگان"

شهرک مهرگان در استان خراسان رضوی در نزدیکی شهر مشهد احداث شده است. پروژه ۵۰۰ واحدی شهرک مهرگان مشهد از معدود پروژه‌هایی می‌باشد که در محدوده منطقه سه شهرداری واقع شده و فاصله آن از حرم مطهر حضرت امام رضا (ع) ۱۶ کیلومتر می‌باشد (شکل ۳).

شکل ۳: موقعیت مکانی شهرک مهرگان (منبع: نگارندگان)

۳-۶-۲. ویژگی‌های جمعیتی

پروژه در ۲۵۰ بلوک دوطبقه به‌صورت ویلایی و در زمین‌های حدوداً ۱۷۰ تا ۲۶۶ متری و دارای حیاط مستقل اجرا شده است. واحدهای پروژه به مساحت حدود ۸۰ مترمربع و در دوطبقه مجزا اجرا گردیده که هر واحد دارای دو اتاق خواب می‌باشد. ۳۳۶۸۰ نفر جمعیت ساکن شهرک مذکور می‌باشند.

۴. مولفه‌های مورد بررسی در شهرک مهر مهرگان مشهد

ویژگی‌های مورد بررسی در ابعاد کالبدی- محیطی کیفیت زندگی (در شهرک مهر مهرگان) که در این بخش مورد ارزیابی قرار گرفته‌اند، به شرح زیر می‌باشد: امکانات کالبدی شهرک، نفوذپذیری، گوناگونی، خوانایی، انعطاف‌پذیری

۴-۱- امکانات کالبدی شهرک

نتایج حاصل از تجزیه و تحلیل داده‌های پرسشنامه‌ای، نشان داد: در محل پروژه، دسترسی به امکانات و خدمات از قبیل مدرسه، نیروی انتظامی، شهرداری، ایستگاه اتوبوس و تاکسی و ... مناسب بوده و با وجود مراکز خرید، نیاز متقاضیان از نظر تأمین مایحتاج ضروری، در محل مرتفع می‌گردد.

۴-۱-۱: نفوذپذیری

کیفیت نفوذپذیری عبارت است از تعداد راه‌های بالقوه به یک محیط که یک عامل محوری در دستیابی به مکان‌های پاسخ‌دهنده تلقی می‌شود. دسترسی به یک مکان تعداد انتخاب‌های افراد را افزایش خواهد داد. میزان نفوذپذیری موجب تقویت پاسخ‌گویی محیط خواهد شد. محیط عمومی می‌بایست از نظر بصری نفوذپذیر باشد نه تنها برای آنان که با محیط آشنا شوند، بلکه بتواند هر فرد را جذب نماید (قره بگلو، نژادابراهیمی، & جاویدمهر، ۱۳۹۶؛ شیخ بیگلو، ۱۳۹۶؛ قره بگلو، نژادابراهیمی، & جاویدمهر، ۱۳۹۶؛ گلچین & مندگاری، ۱۳۹۵). در شهرک مسکونی مهرگان به علت وجود دسترسی‌های درجه ۱ و درجه ۲ به صورت مناسب و همچنین وجود شبکه خیابان شطرنجی نفوذپذیری شکل مناسبی دارد (جدول ۳). توصیه می‌شود جهت نفوذپذیری بهتر افراد پیاده، تعریض پیاده‌روهای فعلی و ایجاد پیاده راه در شهرک مهرگان در دست مطالعه قرار گیرد؛ تعریف مسیر دوچرخه‌سواری در بخش‌های مختلف شهرک پیشنهاد می‌شود.

جدول ۳: نفوذپذیری و مزایای معابر شهرک مهرگان (سواره و پیاده توأمان)

مزایا	معایب	نفوذپذیری
وجود دسترسی درجه یک و درجه دو به صورت مناسب شبکه خیابان شطرنجی (سواره و پیاده توأمان)	علی‌رغم داشتن نفوذپذیری مناسب اکثر معابر، تداخل سواره و پیاده در برخی نقاط از مشکلات می‌باشد	

(منبع: نگارندگان)

۴-۱-۲: گوناگونی

گوناگونی و تنوع، قابلیت است که به مردم عرضه می‌شود. تنوع از دو جنبه استفاده از زمین و تنوع کاربری ساختمان‌ها با فرم‌های مختلف در نظر گرفته می‌شود و افراد مختلف را در زمان‌های مختلف با شرایط اقتصادی متفاوت می‌تواند جذب نماید این امر می‌تواند دامنه انتخاب‌ها را افزایش دهد (قره بگلو، نژادابراهیمی، & جاویدمهر، ۱۳۹۴؛ گلکار، ۱۳۷۹؛ شیخ بیگلو، ۱۳۹۶؛ قره بگلو، نژادابراهیمی، & جاویدمهر، ۱۳۹۶؛ سوزنی & معینی فر، ۱۳۹۴). در شهرک مسکونی مهرگان گوناگونی به شکل مناسبی تعریف شده است و کاربری‌های موجود شامل: میادین شهری، مدرسه، تأسیسات شهری مناسب، تجهیزات شهری و اماکن مذهبی می‌باشد. در عین حال کاربری‌های دیگری که فقدان آن‌ها احساس می‌شود در طرح تفصیلی موجود می‌باشد؛ که تاکنون ساخته نشده است (جدول ۴ و شکل ۴). توجه به کیفیت مبلمان شهری و ارتقا کیفی فضای باز و احداث پیاده راه در مجاورت کاربری‌های عمومی پیشنهاد می‌شود.

جدول ۴: گوناگونی در کالبد فضایی شهرک مهرگان، مزایا، معایب و راهکارها

مزایا	معایب	راهکار	گوناگونی (کاربری‌ها)
<ul style="list-style-type: none"> - وجود لبه برای تعریف پیاده‌رو - میادین شهری مناسب - وجود دبستان - دبیرستان نوبت اول - تأسیسات شهری مناسب - وجود مکان مذهبی به قدر کافی - تجهیزات شهری 	<ul style="list-style-type: none"> - کمبود فضای درمانی - کمبود دبیرستان - کمبود ایستگاه اتوبوس - کمبود فضای سبز - کمبود فضای بازی کودکان - کمبود فضای ورزشی 	<ul style="list-style-type: none"> - با توجه به طرح تفصیلی زمین برای اکثر کاربری‌ها موجود است؛ پیشنهاد می‌شود در دستور ساخت قرار گیرد. - ساماندهی و ایجاد فضای سبز الزامی است. - احداث پیاده‌راه در مجاورت کاربری‌های عمومی پیشنهاد می‌شود. 	

(منبع: نگارندگان)

راهکار: طراحی فضای نشستن

معایب: کمبود فضای سبز

مزایا: وجود لبه برای تعریف پیاده‌رو

شکل ۴: گوناگونی در کالبد فضایی شهرک مهرگان، مزایا، معایب و راهکارها (منبع: نگارندگان)

۴-۱-۳: خوانایی

چگونگی و سهولت درک مردم از فرصت‌ها و موقعیت‌هایی است که محیط به مردم عرضه می‌دارد. این کیفیت می‌تواند درک از محیط را ایجاد نماید. محیط ممکن است قابل مشاهده در یکی از دو سطح فیزیکی و با فعالیت باشد. با قوت بخشیدن به ۵ جزء لینچ (شامل گره‌ها، مرزها، واقعیت برجسته، راه‌ها و نواحی) به سهولت افزایش خواهد یافت. اگر چیزی خواناست، آن را می‌توان به صورت بصری به عنوان الگوی مرتبط با نمادهای قابل درک، دریافت کرد (قره بگلو، نژادابراهیمی، & جاویدمهر، ۱۳۹۴؛ شیخ بیگلو، ۱۳۹۶؛ سوزنی & معینی فر، ۱۳۹۴). در شهرک مسکونی مهرگان خوانایی که یکی از عناصر کالبدی است تقریباً رعایت شده که در

"جدول ۵" و "شکل ۵" به آن‌ها اشاره شده است و مشکلی که باید رفع شود: طراحی المان‌های متناسب با فرهنگ مردم منطقه است. جهت خوانایی بیشتر در کالبد فضایی شهرک مهرگان توصیه می‌شود در ساخت‌وسازهای آتی، به طراحی معماری بدنه‌های شهری در شهرک مهرگان توجه بیشتری صورت گیرد.

جدول ۵: خوانایی در کالبد فضایی شهرک مهرگان، مزایا، معایب و راهکارها

راهکار	معایب	مزایا	خوانایی
- طراحی المان‌های مناسب فرهنگ منطقه - استفاده از مصالح هماهنگ و متناسب با اقلیم در بدنه‌ی (جدید) شهری	- کمبود المان‌های شهری	- تعریف لبه‌های تجاری - وجود فروشگاه در حاشیه چهارراه - وجود علائم دسترسی مناسب و خوانایی مسیر - سردر ورودی تعریف شده	

(منبع: نگارندگان)

طراحی بدنه تجاری

طراحی سردر تعریف شده

شکل ۵: خوانایی در کالبد فضایی شهرک مهرگان (منبع: نگارندگان)

۴-۱-۴: انعطاف پذیری

ترکیب قدرتمند مکان‌ها که می‌توانند برای مقاصد مختلف استفاده شوند می‌تواند انتخاب‌های بیشتری را نسبت به مکان‌هایی که تنها برای یک استفاده طراحی شده‌اند، به همراه داشته باشد. ساختمان‌ها با سه اصل عمق، دسترسی و ارتفاع در سطح استاندارد، از نظر عملکردی بسیار انعطاف پذیر هستند. قابلیت انعطاف پذیری یک محیط، عبارت است از ظرفیت و آمادگی آن برای تطبیق با تغییرات ایجاد شده توسط کاربران. از این رو، این قابلیت در محیطی زیاد است که به تغییرات پاسخگوتر باشد و قابلیت بیشتری برای تغییر و اصلاح داشته باشد. تغییراتی که توسط کاربران در محیط مصنوع ایجاد می‌شود، باهدف تغییر قابلیت محیط است (قره بگلو، نژادابراهیمی، & جاویدمهر، ۱۳۹۴؛ گلکار، ۱۳۷۹؛ قره بگلو، نژادابراهیمی، & جاویدمهر، ۱۳۹۶؛ جلیلی، ۱۳۹۳). در شهرک مسکونی مهرگان انعطاف پذیری که یکی از عناصر کالبدی است که به وسیله‌ی وجود باغچه‌های خصوصی ساکنین تا حدودی رعایت شده است اما کمبود فضای جمعی در مقیاس محله، خودنمایی می‌کند که راهکار پیشنهادی، ایجاد مراکز محله در نقاط کانونی می‌باشد (جدول ۶).

جدول ۶: انعطاف پذیری در کالبد فضایی شهرک مهرگان، مزایا، معایب و راهکارها

راهکار	معایب	مزایا	انعطاف پذیری
ایجاد مرکز محله در نقاط کانونی	کمبود فضای همگانی در مقیاس محله	وجود باغچه‌های خصوصی	

(منبع: نگارندگان)

۵. یافته های تحقیق

شاخص‌های مورد بررسی که در تحلیل پرسشنامه‌ها، مورد ارزیابی قرار گرفته است؛ به شرح زیر می‌باشد:
کیفیت مسکن، امنیت، حمل و نقل، حس تعلق، خدمات شهری، کیفیت محیط زیست

۵-۱- کیفیت مسکن

تا حدود متوسطی ساکنین از شاخص کیفیت مسکن در شهرک مهرگان رضایت دارند (جدول ۷). بیشترین نارضایتی از ناهماهنگی منظر شهری و عدم کیفیت فضای باز عمومی است. در پرسش میزان رضایت از نما و هماهنگی در نماها بین ۴۰ تا ۵۰ درصد به طور متوسط رضایت دارند که راهکار پیشنهادی یکسان سازی نماها و استفاده از مصالح بومی است. توجه به منظر شهری و نمای ساختمان‌ها از مطالبات ساکنین "مسکن مهر مهرگان" می‌باشد.

جدول ۷: میزان رضایت ساکنین از شاخص کیفیت مسکن در شهرک مهرگان

عنوان	راضی	کمی راضی	ناراضی
میزان رضایت شما از وضعیت کنونی شهرک	٪۶۰	٪۲۶	٪۱۴
میزان رضایت از نظر زیبایی نمای ساختمان‌های شهرک	٪۳۰	٪۵۰	٪۲۰
میزان رضایت از هماهنگی مصالح بکار رفته در نمای ساختمان‌ها	٪۲۷	٪۴۰	٪۳۳

(منبع: نگارندگان)

۵-۲- امنیت

۵۶ درصد ساکنین از شاخصی امنیت در شهرک مهرگان رضایت دارند که دلایل نارضایتی افراد شامل گزینه‌های ارائه شده در "جدول ۸" می‌باشد که بین گزینه‌ها ۴۶ درصد افراد به وجود افراد معتاد و فضاهای باز رها شده اشاره کرده‌اند که با ارائه راهکارهایی جهت ایجاد فضاهای سبز جمعی جهت تعاملات بیشتر امکان رفع این معضلات وجود دارد تا امنیت برقرار شود.

جدول ۸: میزان رضایت ساکنین از شاخص امنیت در شهرک مهرگان

میزان احساس امنیت شما در شهرک	راضی	کمی راضی	ناراضی
	۵۶٪	۳۴٪	۱۰٪
علت اصلی عدم امنیت	فضاهای باز رهاشده ۲۶٪	نبود روشنایی ۱۹٪	آلودگی محیط ۱٪
		افراد معتاد ۴۶٪	تداخل تردد پیاده و سواره ۱۰٪

(منبع: نگارندگان)

۳-۵- وضعیت حمل و نقل درون شهرک

۵۳ درصد افراد از شاخصه‌ی حمل و نقل عمومی رضایت دارند. ولی با توجه به تحلیل پرسشنامه‌ها فقط ۳۸ درصد ساکنین از سیستم حمل و نقل عمومی استفاده می‌کنند و بقیه ساکنین حدود ۵۹ درصد از خودرو شخصی استفاده می‌کنند (جدول ۹). راهکار جهت افزایش استفاده از سیستم حمل و نقل عمومی ارتقاء ایستگاه‌های انتظار اتوبوس در شهرک می‌باشد.

جدول ۹: میزان رضایت ساکنین از شاخص حمل و نقل در شهرک مهرگان

عمدتاً به چه صورت از شهرک به سمت مشهد تردد می‌کنید	خودرو شخصی	وسیله نقلیه عمومی	دوچرخه و پیاده	موتورسیکلت
	۵۹٪	۳۸٪	۰	۳٪
میزان رضایت شما از وضعیت خدمات شهری مانند اتوبوس و تاکسی	راضی	کمی راضی	ناراضی	
	۵۳٪	۳۲٪	۱۵٪	

(منبع: نگارندگان)

۴-۵- حس تعلق

حس تعلق از مهمترین معیارهای کیفیت فضای معماری مطرح است؛ عوامل محیطی مانند پیوند معماری با طبیعت، تنوع فضایی، قابلیت محیط و آسایش، عوامل زیباشناختی مانند تناسب بصری، خوانایی و ویژگی‌های معمارانه از عوامل کالبدی موثر در ایجاد حس تعلق به مکان است (باباویسی). رنگ تعلق به مردم امکان زدن مهر و نشان خویش را بر مکان می‌دهد. صرف‌نظر از عوامل جمعیتی و اجتماعی، مکان تأثیر خود را بر تعلق مکانی از طریق ویژگی‌های فیزیکی و مفاهیم نمادین اعمال می‌کند. درواقع، تعلق مکانی به پیوندهای عاطفی که مردم با مکان‌ها برقرار می‌کنند، نسبت داده می‌شود. این احساس دوستی با محیط، موجب ایجاد احساس امنیت عاطفی، لذت از مکان و احساس تعلق به مکان می‌شود (شیخ بیگلر، ۱۳۹۶؛ سوزنی & معینی فر، ۱۳۹۴).

در زمینه‌ی شاخصه‌ی حس تعلق، ۶۰ درصد افراد به شهرک مهرگان حس تعلق دارند و افرادی که احساس تعلق به محیط را ندارند به دلیل دوری از شهر می‌باشد (جدول ۱۰). برای افزایش حس تعلق، ایجاد فضاهای تعاملات اجتماعی و همچنین برپایی مراسم و رویدادهای محله‌ای جزء راهکارهای پیشنهادی است.

جدول ۱۰: میزان حس تعلق ساکنین شهرک مهرگان

عنوان	زیاد	متوسط	کم
تا چه حد به شهرک حس تعلق دارید	۶۰٪	۲۸٪	۱۲٪
علت عدم حس تعلق چیست	عدم امکانات ۴۷٪	دوری از شهر ۵۳٪	*

(منبع: نگارندگان)

۵-۵- خدمات شهری

در زمینه‌ی شاخصه‌ی خدمات شهری بیشتر از ۵۰ درصد افراد رضایت نسبی دارند که موارد بررسی شده شامل: روشنایی معابر، فضای سبز و پیاده‌روها می‌باشد (جدول ۱۱). البته نیاز به فضای سبز و گسترش آن جزء اولویت‌های اصلی می‌باشد (شکل ۶).

جدول ۱۱: میزان رضایت ساکنین از شاخص خدمات شهری در شهرک مهرگان

عنوان	زیاد	متوسط	کم
میزان رضایت شما از وضعیت روشنایی معابر شهرک	۶۸٪	۲۱٪	۱۱٪
تا چه حد در شهرک کمبود فضای سبز	۵۰٪	۳۰٪	۲۰٪
میزان رضایت از سهولت در رفت و آمد در پیاده‌روهای شهرک	۶۲٪	۲۸٪	۱۰٪

(منبع: نگارندگان)

وضع موجود (کمبود فضای سبز در برخی نقاط)

راهکار پیشنهادی

شکل ۶: فضای سبز در شهرک مهرگان و راهکار آن (منبع: نگارندگان)

۵-۶- خدمات رفاهی

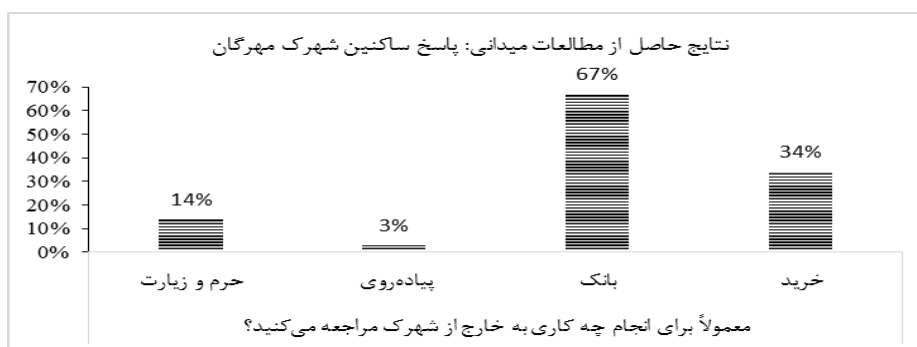
نتایج قابل توجه حاصل از پرسشنامه در زمینه‌ی شاخصه‌ی خدمات رفاهی: دسترسی به خدمات درمانی بیشترین نیاز ساکنین می‌باشد (جدول ۱۲). برخی کاربری‌های شهری اجرا نشده، در طرح تفصیلی شهرک، در نظر گرفته شده است که نیازهای ساکنین را پاسخ می‌دهد. توجه به غنای فضای باز شهری و مکانی برای اوقات فراغت از خواسته‌های ساکنین می‌باشد.

جدول ۱۲: شاخصه‌ی خدمات رفاهی در شهرک مهرگان

عنوان		زیاد	متوسط	کم	
نیاز به نیمکت برای نشستن در شهرک مهرگان		۶۷٪	۱۹٪	۱۳٪	
تا چه حد کمبود رستوران در شهرک مهرگان		۵۰٪	۲۳٪	۲۰٪	
دسترسی به خدمات بیمارستانی در شهرک مهرگان		۴٪	۶٪	۹۰٪	
معمولاً برای انجام چه کاری به خارج از شهرک مراجعه می‌کنید؟					
خرید	۳۴٪	بانک	۶۷٪	حرم	۱۴٪
درمانگاه	۶۴٪	فضای بازی	۳۷٪	فضای مذهبی	۲۷٪
		کودکان	۴۳٪	فضای سبز	۴۳٪

(منبع: نگارندگان)

یافته‌ها نشان داد: با توجه به نیاز ساکنین (شکل ۷) احداث درمانگاه و فضای بازی کودکان، افزایش سطح فضای سبز شهرک، ایجاد خدمات بانکی و توسعه‌ی فضای ورزشی باید از اولویت‌های تصمیم‌گیری در مراحل اجرای فاز ۲ شهرک مهرگان قرار گیرد.

شکل ۷: درصد مراجعین ساکنین شهرک مهرگان به خارج از شهرک جهت انجام امور مورد نیاز (منبع: نگارندگان)

۶. نتیجه‌گیری

این پژوهش با هدف پرداختن به ابعاد کالبدی - محیطی و مداخله آن‌ها در میزان رضایتمندی ساکنین "مجموعه مسکونی مهرگان مشهد"، شناسایی نقاط قوت و ضعف عوامل محیط کالبدی بر رفتار ساکنین انجام شده است. مسئله‌ی پژوهش میزان رضایت ساکنین "شهرک مهرگان" از محیط کالبدی شهری است. از موارد مورد توجه پژوهش، معنادار بودن محیط و تأثیری است که کالبد محیط بر رفتار انسان می‌گذارد؛ معنایی که با قرار گرفتن در محیط، انسان را دربر می‌گیرد. در این مقاله تأثیر عوامل کالبدی - محیطی شهرک مهرگان بر کیفیت زندگی ساکنین مورد ارزیابی قرار گرفت؛ ویژگی‌های مورد بررسی به شرح زیر می‌باشد: امکانات کالبدی شهرک شامل: کیفیت مسکن، حمل‌ونقل، خدمات شهری، کیفیت محیط‌زیست و کیفیت فضایی محیط نظیر نفوذپذیری، گوناگونی، خوانایی، انعطاف‌پذیری، حس تعلق و ...

یافته‌ها نشان داد: در شهرک مسکونی مهرگان به علت وجود دسترسی‌های (سواره و پیاده توأمان) درجه ۱ و درجه ۲، همچنین وجود شبکه خیابان شطرنجی نفوذپذیری شکل مناسبی دارد (جدول ۳). توصیه می‌شود جهت نفوذپذیری بهتر افراد پیاده، تعریض پیاده‌روهای فعلی و ایجاد پیاده راه در شهرک مهرگان در دست مطالعه و اقدام قرار گیرد؛ تعریف مسیر ویژه (قابل گسترش) دوچرخه‌سواری در بخش‌های مختلف شهرک پیشنهاد می‌شود.

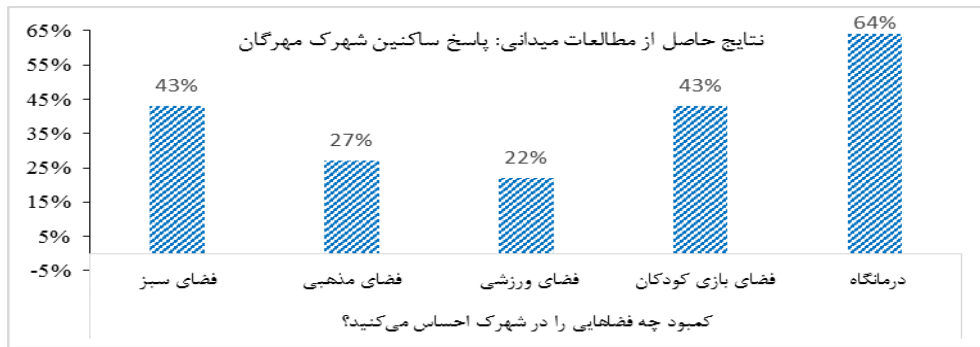
در شهرک مسکونی مهرگان، گوناگونی، به شکل مناسبی تعریف شده است و کاربری‌های موجود شامل: میادین شهری، مدرسه، تأسیسات شهری مناسب، تجهیزات شهری و اماکن مذهبی می‌باشد. در عین حال کاربری‌های دیگری که فقدان آن‌ها احساس می‌شود در طرح تفصیلی موجود می‌باشد؛ که تاکنون ساخته نشده است (جدول ۴ و شکل ۴). توجه به کیفیت مبلمان شهری و ارتقا کیفی فضای باز و احداث پیاده راه در مجاورت کاربری‌های عمومی پیشنهاد می‌شود.

طراحی المان‌های متناسب با فرهنگ مردم منطقه، جهت خوانایی بیشتر در کالبد فضایی شهرک، امری ضروری است. توصیه می‌شود: در ساخت‌وسازهای آتی، به طراحی معماری بدنه‌های شهری و ایجاد منظر شهری مناسب، توجه بیشتری صورت گیرد.

کمبود فضای جمعی در مقیاس محله، خودنمایی می‌کند که راهکار پیشنهادی برای انعطاف‌پذیری بیشتر و افزایش تعاملات اجتماعی در "شهرک مهرگان"، ایجاد مراکز محله و پاتوق‌های جمعی در نقاط کانونی (محله و کل شهرک) می‌باشد (جدول ۶).

یافته‌ها نشان داد: ۵۰٪ ساکنین از وضعیت فضای سبز موجود در شهرک مهرگان رضایت ندارند و حس تعلق به مکان در ۶۰٪ افراد مشاهده شد؛ ۴۷٪ عدم امکانات و ۵۳٪ دوری از شهر، از مهم‌ترین دلایل افرادی است که احساس تعلق به محیط را ندارند. در راستای افزایش حس تعلق به محیط، توجه به کیفیت مبلمان شهری، ارتقا کیفی فضای باز و احداث پیاده راه در مجاورت کاربری‌های عمومی پیشنهاد می‌شود.

با هدف پاسخ به نیاز ساکنین و ایجاد فضای شهری، بر اساس مطالعات میدانی (ساکنین شهرک مهرگان)، احداث درمانگاه و فضای بازی کودکان، افزایش سطح فضای سبز شهرک، ایجاد خدمات بانکی و توسعه فضای ورزشی باید از اولویت‌های تصمیم‌گیری در مراحل اجرای فاز ۲ شهرک مهرگان قرار گیرد (شکل ۸).

شکل ۸: نیاز به فضای شهری (شهرک مهرگان) بر اساس مطالعات میدانی (ساکنین شهرک مهرگان) (منبع: نگارندگان)

منابع

- آجیلیان ممتاز، ش.، رفیعیان، م.، & آقاصفیری، ع. (۱۳۹۵). اصول، ابعاد و متغیرهای رضایتمندی سکونتی در برنامه ریزی مسکن مهر مطالعه موردی: شهرک مهرگان. مطالعات شهری، ۱۹.
- ارام، م.، & فرخی، م. (۱۳۹۲). تأثیر طراحی شهری بر ارتقای کیفیت محیطی و الگوهای رفتاری شهروندان. ماهنامه تخصصی شهر و منظر.
- اعتماد، گ. (۱۳۷۶). شهرهای جدید، راه حل یا مسیله. مجله آبادی.
- باباویسی، و. (بدون تاریخ). بررسی عوامل کلیدی در ایجاد حس تعلق خاطر به مکان. دومین کنفرانس علمی پژوهشی افق های نوین در علوم جغرافیا و برنامه ریزی، معماری و شهرسازی.
- ثقفی اصل، آ. (۱۳۸۷). اهمیت و نقش پیاده راه در شبکه ی حمل و نقل شهر پایدار. جستارهای شهرسازی، ۲۶-۲۷: ۷۹-۸۷.
- جلیلی، م. (۱۳۹۳). ارزیابی میزان پاسخدهی طرح های مجموعه های مسکونی به نیازهای ساکنان. اولین همایش ملی معماری مسکونی. ملایر: آموزشکده فنی و حرفه ای سما واحد ملایر.
- حبیبی، ک. (۱۳۸۹). نقد و آسیب شناسی سیاست گذاری و برنامه ریزی عملیاتی مسکن مهر در ایران. آبادی.
- ذوقدار، پ.، & ناظمی، ا. (۱۳۹۸). ضرورت توسعه پیاده محوری در هسته مرکزی شهر شاهین شهر، نمونه موردی خیابان فردوسی. مجله معماری شناسی، ۲(۱۳).
- رضایی، م.، & کمائی زاده، ی. (۱۳۹۱). ارزیابی میزان رضایت مندی ساکنان از مجتمع های مسکن مهر مطالعه موردی: سایت مسکن مهر فاطمیه شهر یزد. مطالعات شهری، ۵.
- زوارکی، ز.، & یوسفی فرد، ر. (۱۳۹۶). ارزیابی میزان تأثیر مجتمع مسکونی بر ناهنجاری رفتاری افراد (مطالعه موردی مسکن مهر رشت).
- سلیمانی، ع. (۱۳۹۶). بررسی تاثیر طراحی شهری بر رفتار و اخلاق شهروندان. پژوهش های جغرافیای برنامه ریزی شهری.
- سوزنی، ف.، & معینی فر، م. (۱۳۹۴). محیط های پاسخده در ارتباط با فضاهای باز عمومی شهری. اولین کنفرانس علمی پژوهشی افق های نوین در علوم و جغرافیا و برنامه ریزی معماری و شهرسازی ایران.
- شاهرودی کلور، م. (۱۳۹۸). شناسایی و رتبه بندی عوامل تاثیرگذار بر رضایتمندی کودکان از فضای باز مجتمع های مسکونی (مطالعه موردی: مجتمع مسکونی امام رضا (ع) شیراز). مجله معماری شناسی، ۲(۱۳).
- شیخ بیگلور، ر. (۱۳۹۶). ادراک شهروندان از محیط های پاسخده شهری و نقش آن در تعلق مکانی. مجله جغرافیا و توسعه فضای شهری، ۴(۱).
- غلامی پور، م.، & صالحی پور، ع. (۱۳۹۵). بررسی روانشناسی محیطی در طراحی مجتمع های مسکونی. اولین همایش ملی فناوری در مهندسی کاربردی باشگاه پژوهشگران جوان و نخبگان دانشگاه آزاد اسلامی ۱.
- فیروزی، م.، نعمتی، م.، & داری پور، ن. (۱۳۹۵). ارزیابی سطح رضایتمندی ساکنان از طرح مسکن مهر در استان خوزستان با تأکید بر مسکن پایدار. مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه های شهری، ۱۱(۳۴)، ۵۳-۶۶.
- قره بگلور، م.، نژادابراهیمی، ا.، & جاویدمهر، م. (۱۳۹۶). شناسایی و تحلیل مولفه های تاثیرگذار در محیط پاسخده در محلات از منظر جهان بینی اسلامی. فصلنامه علمی پژوهشی نقش جهان (۷-۱).
- قره بگلور، م.، نژادابراهیمی، ا.، & جاویدمهر، م. (۱۳۹۴). شناسایی معیارهای طراحی منظر شهری با رویکرد پاسخدهی محیطی. هفت شهر (۵۵-۵۶).
- قنبری، ا. (۱۳۹۳). تحلیلی بر مکانیابی مسکن مهر شهر تبریز. نشریه علمی پژوهشی جغرافیا و برنامه ریزی، ۵۵، ۲۲۹-۲۵۴.
- کریمی، ا.، & محمدحسینی، پ. (۱۳۹۷). بررسی تأثیر اجتماع پذیر فضاها عمومی بر پایداری اجتماعی مجتمع های مسکونی. مطالعه موردی مجتمع های مسکن مهر اردبیل. مطالعات شهری.
- گلچین، م.، & مندگاری، ک. (۱۳۹۵). نقش محیط پاسخده در احراز حس مکان. دومین کنفرانس بین المللی یافته های نوین پژوهشی در مهندسی عمران، معماری و مدیریت شهری. تهران.
- گلکار، ک. (۱۳۷۹). مولفه های سازنده کیفیت طراحی شهری. نشریه علمی پژوهشی صفه.
- لطیفی، ا.، & سجاد زاده، ح. (۱۳۹۴). ارزیابی تاثیر مولفه های کیفیت محیطی بر الگوهای رفتار در پارک های شهری. فصلنامه علمی پژوهشی مطالعات شهری

۲۴. محمدنیا، م. (۱۳۹۲). بررسی میزان تاثیر محیط کالبدی در رفتار انسان ها در راستای سنجش کیفیت زندگی ساکنان شهرهای جدید. همایش ملی معماری و شهرسازی انسانگرا.

۲۵. محمدی دوست، س.، خانی زاده، ع.، & نمازیان، ع. (۱۳۹۷). سنجش میزان رضایتمندی از مسکن مهر با تأکید بر ابعاد پایداری اجتماعی (مطالعه موردی مسکن مهر شهر یاسوج). مطالعات برنامه ریزی سکونتگاه های انسانی، ۱۳، ۲۵۱-۲۶۶.

۲۶. مدنی پور، ع. (۱۳۸۴). طراحی فضای شهری نگرشی بر فرایندی اجتماعی و مکانی. شرکت پردازش و برنامه ریزی شهری.

۲۷. مطلبی، ق. (۱۳۸۰). روانشناسی محیطی دانشی نو در خدمت معماری و طراحی شهری. هنرهای زیبا.

۲۸. ناظمی، ا.، & درودی، م. (۱۳۹۲). بررسی شاخص های کیفیت مسکن مناسب در طرح مسکن مهر. اولین همایش ملی شهرسازی و معماری در گذر زمان.

۲۹. ناصری، س. (۱۳۹۸). آموزه های معماری منظر برای مسکن مهر (کارآمدی معماری منظر رهیافتی برای برون رفت از وضع موجود) نمونه موردی: مسکن مهر تهرانسر. مجله منظر، ۱۱(۴۹)، ۴۸-۵۷.

۳۰. نوری، م.، & اسدیپور، ک. (۱۳۹۵، بهار). تبیین عوامل موثر بر میزان رضایتمندی ساکنان مسکن مهر از وضعیت سکونت، مطالعه موردی: شهر دهاقان. فصلنامه علمی- پژوهشی مطالعات شهری

۳۱. Barton, H., & Tsourou, C. (2000). A WHO guide to planning for people WHO Region Office for Europe. Healthy urban Planning.

۳۲. DAS, D. (2008). Social Indicators Research . Urban Quality of life.

۳۳. Duhl, L., & Sanchez, A. (1999). Healthy cities and the city planning process: a background document on links between health and urban planning. World Health Organization.

۳۴. van, k. (2003). Urban environmental quality and human well- being towards a conceptual framework and demarcation of concepts. a literature study.